

Η Κινηματογραφική Παιδεία στην Κύπρο: Δράσεις, Προκλήσεις και Τρόποι Εφαρμογής

**Δρ. Κωνσταντινίδης Κώστας, Επίκουρος Καθηγητής Κινηματογραφικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο
Λευκωσίας**

Η κινηματογραφική παιδεία είναι σε ένα πρώτο επίπεδο η διαδικασία που διευκολύνει την πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα κινηματογραφικών μορφών και παραδόσεων. Η επαφή με το μέσο του κινηματογράφου συμβάλλει σε μια πιο αποτελεσματική διαδικασία κατανόησης της πολιτισμικής γεωγραφίας ή ανθρωπογεωγραφίας του κόσμου, ενώ παράλληλα συμβάλλει και στην κατανόηση της δυνατότητας και αξίας του κινηματογράφου να λειτουργεί ως μέσο προσωπικής δημιουργικής έκφρασης αλλά και συλλογικής εργασίας και κατανάλωσης. Οι νέες τεχνολογίες διευκολύνουν την πρόσβαση και η χρήση κινηματογραφικών ταινιών ως εκπαιδευτικό εργαλείο έχει τη δυνατότητα να ανανεώνει το συμβόλαιο της σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή. Ως εκ τούτου, η εφαρμογή της κινηματογραφικής παιδείας σήμερα είναι ευκολότερη και αναγκαία για την «εργαλειοθήκη» του εκπαιδευτικού. Τα ερωτήματα όμως γύρω από το θέμα κινηματογραφική παιδεία είναι αρκετά: Τί είδους κινηματογράφος πρέπει να χρησιμοποιείται στην τάξη; Πώς προχωρούμε σε θεσμοθέτηση της σωστής και νόμιμης χρήσης κινηματογραφικών ταινιών στην τάξη; Σε ποια μαθήματα πρέπει και μπορεί να γίνεται χρήση κινηματογραφικών ταινιών;

Βασικά μαθησιακά αποτελέσματα της κινηματογραφικής παιδείας είναι η ανάπτυξη της κριτικής και ιστορικής-κριτικής σκέψης, η καλλιέργεια της αισθητικής, η επαφή με άγνωστες δημιουργικές πτυχές του κινηματογράφου αλλά και με πλευρές της δημιουργικής γραφής, ο εμπλουτισμός της φαντασίας κ.ο.κ. Εκτός από αυτά τα αποτελέσματα που προκύπτουν κυρίως από την ανάλυση του περιεχομένου, η εκμάθηση των «κανόνων» δημιουργίας/πλαισίωσης και συρραφής εικόνων και ήχου είναι εξίσου σημαντική. Επομένως, η κινηματογραφική παιδεία δεν περιορίζεται σε αυτό που επιτυγχάνουν οι κινηματογραφικές σπουδές, αλλά υπογραμμίζει ως εξίσου σημαντική εκπαιδευτική παράμετρο την διαδικασία παραγωγής κινούμενων εικόνων. Αυτή η διδακτική διαδικασία είναι αναγκαία επειδή ακριβώς σήμερα επικοινωνούμε παθητικά και ενεργά μέσω καναλιών όπου κυριαρχεί η κινούμενη εικόνα. Ως εκ τούτου, η ανάπτυξη ερευνητικής διάθεσης με βάση κάποια κριτήρια που βοηθούν στη σωστή διαχείριση πληροφοριών δεν είναι αρκετή για να ανταποκριθεί στις προηγμένες υπηρεσίες που προσφέρει το διαδίκτυο. Αυτό που απαιτείται είναι ένας συνδυασμός δεξιοτήτων που να διευκολύνουν την άρθρωση πολλαπλών μορφών «λόγου». Η κινηματογραφική παιδεία λοιπόν είναι η βάση για την κατανόηση και παραγωγή της κινούμενης εικόνας, είτε αυτή είναι ένα μουσικό κλιπ, είτε είναι ένα δελτίο ειδήσεων, είτε είναι ένα ερασιτεχνικό βίντεο που έχει ανεβάσει στο YouTube ένας έφηβος για να επικοινωνήσει στους υπόλοιπους χρήστες ότι είναι θύμα σχολικού εκφοβισμού.

Η καλλιέργεια σεβασμού προς την αξία της κινηματογραφικής τέχνης είναι ένα έργο δύσκολο ειδικότερα τώρα που οι νέοι γνωρίζουν ως κινηματογράφο τα υπερθεάματα που προσφέρει το χόλιγουντ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι νέοι να μην μπορούν να κατανοήσουν την αξία μιας ασπρόμαυρης ταινίας, του βωβού κινηματογράφου ή αντί-χολιγουντιανών ρευμάτων και τάσεων. Αυτό αποδεικνύει ότι η επαφή των νέων με την εικόνα δεν συνδέεται με ένα εκπαιδευτικό υπόβαθρο το οποίο να βοηθά τον καταναλωτή εικόνων να αντιλαμβάνεται τη συνέχεια της εξέλιξης της εικόνας και του ήχου σε σχέση με τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, τις ιστορικές συγκυρίες και τις ανάγκες της κάθε εποχής. Αυτή η έλλειψη γνώσεων οδηγεί και στην αντίληψη ότι δεν υπάρχουν άλλες επιλογές και όταν αυτές υπάρχουν είναι «δύσκολες». Ο κινηματογράφος που κυριαρχεί σήμερα στην Κύπρο είναι το

blockbuster και ο νέος θεατής έχει πλέον μάθει από τον ίδιο τον κινηματογράφο που καταναλώνει να αναζητά τη συναισθηματική και σωματική δέσμευση και διέγερση που προσφέρουν τέτοια θεάματα με αποτέλεσμα να μην μπορεί να κατανοήσει ένα άλλο είδος κινηματογράφου που ίσως του ζητά να δει αντί να νιώσει, του ζητά να είναι το βλέμμα του και η σκέψη του σε εγρήγορση.

Οι ραγδαίες εξελίξεις στον τομέα της οπτικοακουστικής τεχνολογίας αντικαθιστούν σταδιακά το σελιλόιντ (την πρώτη ύλη της διαδικασίας παραγωγής μιας ταινίας), μια ύλη που σε λίγα χρόνια από τώρα θα συναντάται μόνο σε οπτικοακουστικά αρχεία ή μουσεία. Επομένως, αυτόματα η παραδοσιακή αυτή μορφή παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών αποκτά και μια διαφορετική διάσταση που καθιστά επείγουσα τη διαφύλαξή της μέσω της ψηφιοποίησης ή συντήρησης. Είναι λοιπόν απαραίτητο να αλλάξει ριζικά η συμπεριφορά μας προς τον κινηματογράφο και ειδικότερα προς τα αρχεία που διαθέτει η πολιτεία. Η σημαντικότητα της κινηματογραφικής κληρονομιάς είναι κάτι που έχει καταγραφεί και χαρτογραφηθεί από το κοινοβούλιο και το συμβούλιο της Ευρώπης και θα έπρεπε να έχουμε ήδη θορυβηθεί και εμείς εδώ. Το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρώπης ξεκάθαρα τονίζει στο σημείο (3) της σχετικής σύστασης με θέμα την «κινηματογραφική κληρονομιά και την ανταγωνιστικότητα των συναφών δραστηριοτήτων της κινηματογραφικής βιομηχανίας» αυτό που θα έπρεπε να ήταν αυτονόητο:

«Τα κινηματογραφικά έργα, εκτός από την πολιτιστική τους αξία, είναι και πηγή ιστορικών πληροφοριών για την ευρωπαϊκή κοινωνία. Συνιστούν εκτενή ιστορική μαρτυρία του πλούτου των πολιτισμικών ταυτοτήτων της Ευρώπης και της ποικιλομορφίας των λαών της. Οι κινηματογραφικές εικόνες αποτελούν καίριο στοιχείο για τη γνώση του παρελθόντος και το δημόσιο προβληματισμό σχετικά με τον πολιτισμό μας.»

Θα πρέπει λοιπόν η ίδια η πολιτεία να είναι πρόθυμη να σεβαστεί (πράγμα το οποίο επιχειρεί με πάρα πολλές δυσκολίες να κάνει) την ιδιότητα του οπτικοακουστικού πολιτισμού ως τεκμήριο της ιστορίας, αλλά κυρίως η πολιτεία θα πρέπει να μοιραστεί αυτό το υλικό με τους πολίτες. Την ίδια στιγμή όμως αυτή η διαδικασία δεν πρέπει να γίνεται χωρίς τη διατύπωση ιστορικών ερωτήσεων για τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι εθνικές και ιστορικές αφηγήσεις μέσα από τον τοπικό και τον διεθνή κινηματογράφο. Με άλλα λόγια, από την επαφή των μαθητών, σπουδαστών, και κοινού με οπτικοακουστικό υλικό που έχει σχέση με το παρελθόν θα πρέπει να προκύπτει ένας προβληματισμός που να έχει ως βάση το εξής ερώτημα: ο κινηματογράφος ως τεκμήριο ποιας ιστορίας;

Εκτός από το θέμα της διαφύλαξης η πιο πάνω παράγραφος αγγίζει και το θέμα της πρόσβασης. Δεν θα υπάρξει προβληματισμός αν δεν υπάρξει εύκολη πρόσβαση στην τοπική αλλά και διεθνή κινηματογραφική κληρονομιά. Δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική κινηματογραφική παιδεία αν δεν υπάρχει σωστό θεσμικό πλαίσιο το οποίο να επιτρέπει την πρόσβαση σε αρχεία και εκπαιδευτικό υλικό με βάση συμφωνημένες αρχές που να σέβονται τα πνευματικά δικαιώματα, αλλά και την ίδια την τέχνη και ύλη του κινηματογράφου.

Παρ' όλες τις σημαντικές ελλείψεις που περιγράφονται πιο πάνω, είναι γεγονός ότι το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού δεν συμβάλλει μόνο στην χρηματοδότηση κινηματογραφικών παραγωγών αλλά και στην καλλιέργεια μιας κουλτούρας που ανταποκρίνεται σε μια ευρύτερη αντίληψη της κινηματογραφικής παιδείας μέσω των αξιόλογων κινηματογραφικών φεστιβάλ που συνδιοργανώνει και στηρίζει (αφιερώματα, σεμινάρια, παρουσίαση νέων κινηματογραφικών τάσεων κ.ο.κ.). Η κινηματογραφική παιδεία που ίσως υπάρχει αυτή τη στιγμή περιορίζεται κυρίως στο προσωπικό

ενδιαφέρον κάποιου εκπαιδευτικού για τον κινηματογράφο ή σε κάποια επιχορηγούμενα εκπαιδευτικά προγράμματα. Ως εκ τούτου, η προσέγγιση του υλικού σε τέτοιες περιπτώσεις είναι αυτή ενός αυτοδίδακτου κριτικού κινηματογράφου καθώς δεν υπάρχει καθοδήγηση και συστηματική κατεύθυνση για το πως χρησιμοποιείται ο κινηματογράφος ως εκπαιδευτικό εργαλείο. Για αυτούς τους λόγους πολλοί εκπαιδευτικοί που επιθυμούν να κάνουν χρήση οπτικοακουστικού υλικού δεν το κάνουν γιατί δεν γνωρίζουν πως να το κάνουν, δεν γνωρίζουν την καταλληλότητα του περιεχομένου μιας ταινίας, τι ισχύει όσον αφορά τα πνευματικά δικαιώματα κ.ο.κ. Οπότε δεν υπάρχει καθόλου αντίληψη του ποια είναι η σωστή πρακτική και διδακτική προσέγγιση σε τέτοιες περιπτώσεις.

Η ένταξη μαθήματος στο σχολικό πρόγραμμα που να ασχολείται αποκλειστικά με τον κινηματογράφο και την παραγωγή του θα ήταν η ιδανική εφαρμογή της κινηματογραφικής παιδείας στην Κύπρο. Αυτό που επείγει όμως είναι η εκπαίδευση/ενημέρωση των δασκάλων και των καθηγητών για το πως πρέπει να χρησιμοποιούν σωστά τις κινηματογραφικές ταινίες στην τάξη. Η δράση αυτή θα πρέπει να πηγάζει από μια θεσμοθετημένη εκπαιδευτική πολιτική για την ένταξη κινηματογραφικών ταινιών στην τάξη ως εκπαιδευτικό εργαλείο, η οποία να διευκολύνει αλλά και να ενθαρρύνει την χρήση ταινιών στη βάση του εμπλουτισμού του μαθήματος αλλά και στη βάση μιας πιο αποτελεσματικής επικοινωνίας μεταξύ μαθητή και εκπαιδευτικού.

Η παραγωγή ταινιών ζόμπι είναι αντικείμενο του μαθήματος παραστατικών τεχνών σε γυμνάσιο των Ηνωμένων Πολιτειών (Seneca Valley Middle School, Harmony, Pennsylvania), όπου οι μαθητές καλούνται να εξερευνήσουν, ανάμεσα σε άλλες διαδικασίες βασικές λειτουργίες του μοντάζ – όπως η δημιουργία σασπένς, μέσω της παρακράτησης πληροφοριών και η ενθάρρυνση του θεατή να κάνει νοητές συνδέσεις μέσα από τη συρραφή δύο πλάνων – κατασκευάζοντας την δική τους ταινία ζόμπι. Άρα λοιπόν μέσα από αυτή τη ψυχαγωγική διδακτική διαδικασία τα παιδιά μαθαίνουν να είναι υποψιασμένοι καταναλωτές εικόνων αλλά και παραγωγοί εικόνων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η χρήση του είδους των ταινιών ζόμπι δεν λειτουργεί ως μια απλή ψυχαγωγία ή ένας τρόπος για να επικοινωνήσει πιο αποτελεσματικά ο καθηγητής με τους μαθητές, αλλά είναι ένα διδακτικό αντικείμενο που στόχο έχει να αναδείξει πτυχές του κινηματογραφικού γραμματισμού, συγκεκριμένα τις συμβάσεις των ταινιών τρόμου.

Ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει από την πιο πάνω περιγραφή είναι σε ποιο βαθμό είναι η κυπριακή κοινωνία και πολιτεία έτοιμη να αντιληφθεί τους κώδικες των ταινιών τρόμου ως εκπαιδευτικό εργαλείο. Επομένως, μια σημαντική φιλοσοφία που πρέπει να διέπει την «παιδεία για τα μέσα» είναι ότι αυτή η διαδικασία πρέπει να χαρακτηρίζεται από μια ανοικτή αντίληψη και όχι μια συντηρητική αντίληψη. Καταλήγοντας θα ήθελα να τονίσω ότι η κινηματογραφική παιδεία δεν είναι μόνο ευθύνη της πολιτείας αλλά είναι και ευθύνη των μέσων. Τα μέσα δεν πρέπει να δουν τον μηντιακό αλφαριθμητισμό ως απειλή, αλλά ως ευκαιρία για να επενδύσουν σε ένα ποιοτικά αναβαθμισμένο περιεχόμενο.

Χρήσιμες Ιστοσελίδες:

<http://www.21stcenturyliteracy.org.uk/>

<http://www.filmeducation.org/index.php>

http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/cinema/news/index_en.htm